

Synodalitou k zapálenej evanjelizácii

Juraj Vittek, 1. webinár pre synodálnych koordinátorov, 29. január 2022, Bratislava

Synodalita: trojaké počúvanie

Synodalita predstavuje trojaké počúvanie: 1. Ducha Svätého, 2. Božieho Slova, 3. Božieho ľudu. V prvom rade je to načúvanie Duchu Svätému, tomu, čo Duch hovorí svojej Cirkvi, svojmu ľudu. Na aké cesty nás vedie. Synodalita je teda nadprirodzený a cirkevný proces, vo viere, nielen čisto sociologický prieskum, ani parlamentné zhromaždenie. Toto počúvanie sa uskutočňuje prostredníctvom počúvania Božieho Slova, Božieho Zjavenia, ktoré sa prenáša v tradícii a učení Cirkvi. A napokon je to počúvanie Božieho ľudu, všetkých, počúvanie sa navzájom. Preto synodalita je prejavom viery a vzbudzuje vieru, lebo viera je z počutia. To sa môže zdať silné vyjadrenie pre tretie počúvanie.

Znamená to, že Boží ľud kladieme do jednej rady z Duchom Svätým a s Božím Slovom? Cirkev učí, že „spoločenstvo veriacich ako celok, ktorému sa dostalo pomazania od Ducha Svätého (porov. 1 Jn 2, 20 a 27), sa nemôže mýliť vo viere a túto svoju osobitnú vlastnosť prejavuje nadprirodzeným zmyslom pre vieru, ktorý je v celom ľude, keď „od biskupov až po posledného veriaceho laika“ vyjadruje svoj všeobecný súhlas vo veciach viery a mravov. Týmto zmyslom pre vieru, ktorý vzbudzuje a udržuje Duch pravdy, Boží ľud pod vedením posvätného učiteľského úradu sa neochvejne pridáva viery, hlbšie do nej preniká správnym úsudkom a plnšie ju uvádza do života“ (*Lumen gentium*, 12). Tento „zmysel pre vieru“ (*sensus fidei*), ktorý má Boží ľud, je najhlbším zdôvodnením nadprirodzeného rozmeru synodality. Veríme, že Duch Svätý pôsobí v Božom ľude. Počúvanie Božieho ľudu je potrebné na to, aby sme mohli v ňom rozpoznať a rozlíšiť hlas Ducha Svätého.

Synodalita nás učí načúvať nadčasovému Božiemu Slovu, ale v našom čase, v našich podmienkach, v našej situácii. Preto je potrebné načúvať aj ľudom dneška, kresťanom, Ježišovým učeníkom, každému pokrstenému. Je však potrebné vyjsť aj na periférie Cirkvi a načúvať každému človeku dneška, v jeho tragédiách a v jeho drámach, načúvať „supermanovi včerajška i dneška, stále zraniteľnému a falošnému, egoistickému a dravému, človeku nešťastnému, ktorý sa smeje a plače, nestálemu človeku, i prísnemu zástancovi jedinej vedeckej skutočnosti, človeku, ktorý miluje, pracuje, stále niečo očakáva, človeku posvätnému pre jeho detskú nevinnosť, pre tajomstvo jeho chudoby, pre súcit nad jeho bolesťou, človeku individualistickému i sociálnemu zároveň, človeku hriechnemu i svätému“ (k takémuto človeku je totiž Cirkev poslaná podľa slov svätého Pavla VI. (príhovor na záver II. vatikánskeho koncilu, 8. december 1965). Cirkev sa nechce báť počúvania dnešného neraz sekularizovaného človeka. Opäť si pomôžem slovami svätého Pavla VI.: „Na jednej strane je sekularizovaný človek, emancipovaný, pyšný a bezbožný, a na druhej strane Cirkev, ktorá potvrdzuje prítomnosť Boha, Božiu pravdu o človeku, ale zostáva na strane človeka. Prúd vľúdnosti a obdivu sa vylial z koncilu na moderný ľudský svet. Odsúdili sme omyly, to áno, pretože si to vyžaduje láska a práve tak aj pravda, ale pre ľudí máme iba opätovné pozvanie, rešpekt a lásku. Namiesto ubíjajúcich diagnóz povzbudivé lieky; namiesto smutných predpovedí vyšli z koncilu v ústrety dnešnému svetu posolstvá dôvery (*ibid.*).“ Iba v tomto trojakom počúvaní môže Cirkev opäť objaviť, rozlíšiť a predostrieť čerstvý náboženský pohľad, ktorý môže oživiť pustú pôdu moderného sveta.

Božie Slovo nám ponúka niekoľko textov, v ktorých môžeme najviac čítať synodálny charakter Cirkvi. Biblista Mons. Jozef Jančovič z nášho synodálneho tímu pripravil meditácie na niektoré

odporúčané texty, ktoré môžete použiť pre modlitbové stretnutia vo svojich spoločenstvách, aby ste načúvali Božiemu Slovu a nechali sa ním inšpirovať k znovuobjaveniu synodálnej povahy Cirkvi a otvorili sa pre ňu konkrétnymi iniciatívami a stretnutiami. Jedným z biblických prototypov synodálnej cesty je aj evanjeliové rozprávanie o Emauzských učeníkoch v 24. kapitole Lukášovho evanjelia. Na úvod dnešného webinára vás všetkých chcem pozvať k modlitbe a počúvaniu Božieho Slova, aby sme sa otvorili pôsobeniu Ducha Svätého, ktorý nás zhromažďuje, aby nás viedol. Toto evanjeliové rozprávanie predstavuje úplne prvú synodálnu cestu Cirkvi, vo veľkonočný deň Ježišovho Zmŕtvychvstania, na konci ktorej je otvorenie sa učeníkov pre najdôležitejšiu a kľúčovú pravdu o Zmŕtvychvstaní. Toto stretnutie, táto udalosť dala týmto sklamaným, sklúčeným, ustráchaným, znechuteným a unaveným učeníkom nový horizont, nový začiatok, nový zápal, nový život.

Možno aj v tejto chvíli sme mnohí z nás unavení, sklamaní, sklúčení, ustráchaní, znechutení. Možno niektorí uvažujete o tom, či to bol dobrý nápad sa do tohto púšťať a či to budete zvládať. Podobné pocity mal každý jeden z nás. Ja a môj tím sme sa do toho pustili so všetkými doterajšími povinnosťami a verte, že moji spolupracovníci sú všetci riadne vyťažení. A Ježiš nás vyzýva: „poďte ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ja vás posilním“. Niektorí hovoria, že tento čas nie je vhodný na synodalitu, veď prežívame obdobie veľkej krízy, rozdelenia, polarizácia, znechutenia, únavy. V Cirkvi tiež vnímame množstvo pesimizmu, hrozivých scenárov, apokalyptických hrozieb. Sv. Ján XXIII. na úsvite II. vatikánskeho koncilu v októbri roku 1962 v pamätnej reči povedal slová, ktoré sú aktuálne aj dnes: „Nie bez zármutku počúvame o tých, v súčasných podmienkach ľudskej spoločnosti nie sú schopní vidieť nič iné ako ruiny a trápenia... Zdá sa nám, že musíme rozhodne nesúhlasiť s týmito prorokmi nešťastia, ktorí ohlasujú stále len to najhoršie, akoby už hrozil koniec sveta.“

Emauzskí učenici – prototyp synodality

Položme si otázku: sme šťastní vo svojich spoločenstvách? Všimnime si, že Emauzskí učenici sú v tomto rozprávaní zronení, znechutení, sklamaní, znepokojení, v rozpakoch. Nebojme sa priznať, že aj nám, ktorí sme dnes Ježišovými učeníkmi sa to stáva. Ježiš má v Cirkvi neraz smutných, malomyseľných, netrepezlivých alebo bojzlivých hlásateľov evanjelia.

Psychológia hrobu – zronení učenici

Pápež František podáva v exhortácii *Radost z evanjelia* detailné a hlboké opisy bezútešného stavu mnohých v Cirkvi, ktorý je podobný tomu, v ktorom sa nachádzali emauzskí učenici. Naša „činnosť je žitá nesprávne, bez adekvátnych motivácií, bez duchovnosti, ktorá aktivitu preniká a robí ju želatelnou. Z toho potom vyplýva, že povinnosti nás unavujú viac, než je odôvodnené, ba niekedy z nich priam ochorieme. Nie je to pokojná námaha, ale práca plná napätia; ťaživá, neuspokojivá a v konečnom dôsledku neprijatá. Táto pastoračná apatia môže mať rozličné príčiny. Niektorí do nej upadnú, pretože sa púšťajú do neuskutočniteľných projektov a nežijú ochotne to, čo by pokojne mohli robiť. Iní preto, že nechcú prijať zložitý vývoj procesov a chceli by, aby im všetko spadlo hotové z neba. Ďalší preto, že sa naviažu na určité projekty alebo na sny o úspechu, ktoré si vysnívali vo svojej márnivosti. Zasa iní preto, že stratili reálny kontakt s ľuďmi v odosobnenej pastorácii, v ktorej venujú väčšiu pozornosť organizácii než osobám. Ďalší upadajú do apatie, pretože nedokážu čakať“ (EG, 82). A pokračuje: „Tak sa formuje to najnebezpečnejšie, teda „sivý pragmatizmus každodenného života Cirkvi, v ktorom všetko zdanlivo normálne napreduje, ale viera sa v skutočnosti opotrebuje a degeneruje na malomyseľnosť“. Rozvíja sa psychológia hrobu, ktorá krok za

krokom premieňa kresťanov na múmie z múzea. Sklamaní realitou, Cirkvou a sebou samými, žijú v neustálom pokušení prepadnúť melancholickému smútku a beznádeji, ktorá sa zmocňuje ľudského srdca ako „najúčinnjší elixír démona“. Aj synodalita má svoje pokušenia. Jedným z deviatich pokušení synodálnej cesty je pokušenie vidieť len „problémy“. Výzvy, ťažkosti a protivenstvá, ktorým čelí náš svet a naša Cirkev, sú mnohé. Ak sa však sústredíme len na problémy, budeme len preťažení, znechutení a cynickí. Ak sa sústredíme len na temnotu, riskujeme, že stratíme z dohľadu svetlo.

Kríza nádeje

Často vnímame krízu viery. Ale často najväčšou krízou v Cirkvi je neraz kríza nádeje. Všimnime si, že emauzskí učeníci mali krízu nádeje: „a my sme dúfali, že on vykúpi Izrael“ (v. 21). Oni v neho uverili, ale strácali nádej. Najväčší svätci našich moderných čias sú svätcami, ktorí bojovali najmä o nádej: sv. Terézia z Lisieux, sv. matka Tereza, sv. Pavol VI. Tak francúzsky básnik Charles Pégyu, ktorého mal Pavol VI. veľmi rád, opisuje nádej ako malú sestru medzi dvomi veľkými sestrami, ktorými sú viera a láska. Chcem sa podeliť o slová kardinála Pironia: „Keď som robil duchovné cvičenia vo Vatikáne [pre pápeža Pavla VI.] (1974), posledný deň, ako bolo zvykom, ma prijal na audiencii. ... v istej chvíli som mu povedal: „Svätý Otče, hovoril som veľa o nádeji. Zdalo sa mi nevyhnutné v tejto chvíli a cítil som, že Pán to odo mňa chcel. Ako pápež má povinnosť utvrdzovať všetkých vo viere, ja cítim, že v týchto okolnostiach mám povinnosť upevniť pápeža v nádeji“. A vtedy na mňa pozrel svojimi hlbokými očami plnými svetla a povedal mi: „A ja vám ďakujem a prijímam to ako slovo môjho exercitátora“. Zostal som ohromený.“ (R, 365).

Mnohí sa právom obávajú, že synodálna cesta vyvoláva vlnu kritiky, frustrácie, konfliktov, znechutenia a cynizmu, že prehľbi nedôveru a rozdelenie. Akoby sme toho už teraz nemali dosť. Aj emauzskí učeníci sa vracajú znechutení. Hľadajú nejaké útočisko, úkryt, kde by sa cítili v bezpečí. Podobne apoštoli sa zavreli do večeradla a zamkli za sebou dvere v obavách pred hrozbami, ktoré číhali vonku. To je jedna z charakteristík aj dnešných učeníkov: obranný postoj, ktorý vedie k uzavretosti a individualizmu. „Zatvoriť sa do seba znamená ochutnať horký jed sústredenia na seba“. Kresťanský ideál bude vždy pozývať na prekonávanie podozrievavosti, trvalej nedôvery a strachu z napadnutia; teda k zmene tých obranných postojov, ku ktorým nás vedie dnešný svet. Mnohí sa snažia utiecť pred ľuďmi a zavrieť sa do pohodlného súkromia alebo do najužšieho okruhu svojich blízkych (EG, 87-88).“

Počúvanie otvára srdcia

Ale všimnime si, ako pôsobí Ježiš, ktorý sa k nim pridá. Najprv ich počúva. On ich počúva, skôr než ich učí rozlišovať. Počúva ich sťažnosti, ich frustrácie, ich obavy. A oni rozprávajú. Možno hodiny. Ježiš nehodnotí. Počúva. On sa pridá k takýmto znechuteným učeníkom, dokonca s nimi kráča, hoc idú nesprávnym smerom, lebo oni kráčajú nazad do Emauz, akoby sa ich nasledovanie Ježiša skončilo. V dôsledku týchto postojov učeníci nie sú schopní rozpoznať Ježišovu prítomnosť. Preto im otvára Písma. Naznačuje tak Cirkvi, že života budičom je načúvanie Duchu v Božom Slove. Teraz nás čaká takýto proces: počúvanie Slova, dialóg, počúvanie ľudu v konzultačných stretnutiach – teda načúvanie v malých spoločenstvách, ktoré budú napodobňovať tento dialóg emauzských učeníkov, kde stretnem iných a počúvam aj ja iných a sám hovorím. Budeme počúvať aj tých, s ktorými nesúhlasíme, aj tých, ktorí sú podľa nás na zlej ceste, ako Ježiš. Ale spoločne budeme načúvať Duchu, Božiemu Slovu, aby sme sa pokúsili rozlíšiť, čo nám v tom všetkom chce povedať, k čomu nás chce pozvať, kam nás chce viesť.

Tento proces načúvania jedného druhému, tento rozhovor, tento dialóg, ktoré mimochodom evanjelista označuje gréckym slovesom „ὁμιλεῖν“ (evokuje to aj liturgickú „homíliu“), tento rozhovor nachádza svetlo a odpovede v Božom Slove, v Zjavení, v Ježišovom učení (v učení Cirkvi). A začína sa tajomná premena, zázrak, nová atmosféra, ktorá vyvrcholí pri liturgickom slávení Eucharistie, keď Ježiš vezme a láme chlieb. Tu treba zdôrazniť, že vrcholom synodality je eucharistické slávenie. Preto sa odporúča, aby ste vo svojich spoločenstvách, najmä farnostiach, slávili Eucharistiю a takýmto slávením začali i skončili synodálny proces konzultačných stretávaní. Aj v diecéze začal proces slávením svätej omše v katedrále a na záver v tzv. predsynodálnom zhromaždení vyvrcholí celý proces v eucharistickom slávení.

Zázrak synodality

Všimnime si pokračovanie rozprávania. Vtedy sa premenia srdcia učeníkov, zahoria novým ohňom, nechápu, ako mohli byť v takom bezútešnom stave krátko predtým: „či nám nehoreli srdcia?“. A nečakajú ani do rána. Ešte v ten večer sa vydajú naspäť do Jeruzalema ohlasovať Ježiša Zmŕtvychvstalého. Idú tam, odkiaľ utekajú v obavách ešte pred pár hodinami. A tu vidíme zázrak synodality: Ježiš sa k nám pridá a Duch Svätý spôsobí totálnu premenu: z frustrovaných, unavených, sklamaných učeníkov, ktorí navyše idú zlým smerom, sa stanú misionári, ktorí sa obrátia ešte ten večer a idú do Jeruzalema s horiacimi srdcami ohlasovať Kristovo Zmŕtvychvstanie.

Ovocím dobre žitej synodality je teda misijné obrátenie, zmena srdca, podnietenie nového evanjelizačného zápalu. Synodalita je cesta, na ktorej Duch Svätý prostredníctvom Božieho Slova premieňa kresťanov zo sklamaných, znechutených, ustráchaných, ľahostajných, do seba uzavretých, na učeníkov misionárov, horiacich ohňom lásky a živej viery, zapálených pre evanjelizáciu, so zmyslom pre spoločenstvo, s kultúrnou silou schopnou premieňať spoločnosť, svet, s civilizačným potenciálom schopným uzdraviť demokraciu, spoločenský poriadok, ktorý sa zmieta v slepých uličkách individualizmu. Nepotrebujeme iné dôvody, pre ktoré sa pustiť s dôverou na túto cestu a poslúchnuť výzvu Svätého Otca. Kto z nás by toto nechcel a nepotreboval?

Synodálne obrátenie

Z povedaného vyplýva ešte jeden dôležitý záver. Emauzskí učeníci si na spoločnej ceste prešli cestou obrátenia, zmeny zmýšľania, hlbokou vnútornou zmenou, ktorú spôsobil Duch Svätý. Synodalita je vyrušením pre nás všetkých, svätým vyrušením. Synodálna cesta je logickým vyústením vývoja Cirkvi našich čias, po rozlišovaní uskutočnenom II. vatikánskym koncilom, a vyústením pontifikátu pápeža Františka, na začiatku ktorého burcoval: „Ak nás niečo má sväto znepokojsť alebo trápiť naše svedomie, tak je to tá vec, že mnoho našich bratov žije bez sily, svetla a útechy priateľstva s Ježišom Kristom, bez spoločenstva viery, ktorá ich prijíma, bez horizontu zmyslu a života. Dúfam, že skôr než strach z urobenia chyby bude nás pobádať strach z uzatvorenia sa do štruktúr, ktoré nám poskytujú falošnú istotu; do predpisov, ktoré nás menia na neúprosných sudcov, do zvyklostí, uprostred ktorých sa cítime pokojní, i keď vonku je veľa hladných a Ježiš nám neustále opakuje: „Vy im dajte jesť!“ (Mk 6, 37)“ (EG 49). O tejto potrebe obrátenia bude ešte krátko hovoriť otec Tomáš Krampľ.

Ja by som na záver upriamil pozornosť na jeden aspekt obrátenia, ktorý potrebujeme všetci na to, aby sme sa pustili do synodálnej cesty a priložili ruku k dielu. Je to potreba dať prioritu času pred priestorom. My sa totiž neradi púšťame do vecí, ktoré nemáme pod kontrolou, ktoré nevieme ovládnuť. Neradi sa nechávame vyrušiť z pohodlia, falošnej bezpečnosti a istôt. Neradi sa púšťame do projektov, ktoré nemáme dostatočne naplánované, zvládnuté, s ktorými nemáme skúsenosti. A tu nám ponúka pápež jeden zo základných princípov na budovanie ľudu. „Tento princíp umožňuje pracovať v dlhodobej perspektíve bez posadnutosti okamžitými výsledkami. Pomáha s trpezlivosťou znášať zložité a nepriaznivé situácie alebo zmeny plánov, ktoré spôsobuje dynamika skutočnosti. Ak dáme prioritu priestoru, pôjdeme sa zbláznit, aby sme všetko hneď vyriešili, a tak sa zmocnili každého priestoru moci a sebatvrdenia. Dať prioritu času naopak znamená starať sa skôr o začiatok procesov než o vlastnenie priestorov. Ide tu o preferovanie činností, ktoré v spoločnosti vytvárajú nové dynamizmy a týkajú sa ďalších osôb i skupín, ktoré potom zabezpečia ich pokračovanie, aby priniesli ovocie v dôležitých historických udalostiach. Bez obáv, ale s jasnými a pevnými názormi.“

Sám Pán počas svojho pozemského života apoštolom viackrát naznačil, že niektoré veci ešte nemohli pochopiť, a bolo treba počkať na Ducha Svätého (porov. Jn 16, 12 – 13). Podobenstvo o pšenici a kúkoli (porov. Mt 13, 24 – 30) opisuje dôležitý aspekt evanjelizácie, ktorý spočíva v poukazaní na to, že nepriateľ síce s kúkolom dokáže zabrať priestor v kráľovstve a spôsobiť škodu, ale tak či tak bude porazený dobrotou pšenice, ktorá sa časom ukáže. Mons. Macchi svedčil o Pavlovi VI. na procese jeho svätorečenia: „Myslím, že neočakával, že uvidí realizáciu svojich očakávaní. Bol si vedomý, že niekto seje a niekto zbiera plody. Myslím, že žil v očakávaní, že tieto výrazy koncilovej obnovy by sa mohli uskutočniť v čase, podľa “Božích hodín” skôr než podľa hodín ľudí“ (R p. 282). Synoda nie je jednorazová záležitosť. Je to nový impulz k obnoveniu, oživeniu i spusteniu synodálneho štýlu. Synodalita sa neskončí tento rok. Netreba sa obávať, ako dopadne. Ona nedopadne. Ona sa začne a je potrebné, aby pokračovala, aby podnietila novú účinnosť evanjelizácie.

Na záver sa pomodlime modlitbu sv. Izidora k Duchu Svätému. Volá sa *Adsumus* (Tu sme) a v dejinách sa po stáročia používala na konciloch, synodách a iných cirkevných zhromaždeniach. Prv ako začneme tento synodálny proces, vzývajme touto modlitbou Ducha Svätého, aby pôsobil v nás, aby sme boli jedno spoločenstvo a jeden ľud milosti.

Sme tu pred Tebou, Duch Svätý: zišli sme sa v Tvojom mene. Ty si náš pravý radca.
Príď k nám, stoj pri nás, vstúp do našich srdc. Pouč nás, kam máme ísť,
a ukáž nám cestu, po ktorej treba kráčať.
Nedovoľ, aby sme my, slabí a hriešni, spôsobili neporiadok.
Nech nás nezvedie nevedomosť. Daj nám dar rozlišovania,
nech nie sme zaujatí kvôli predsudkom a falošným ľudským ohľadom.
Ved' nás k jednote,
aby sme nezišli z cesty pravdy a spravodlivosti, ale napredovali na púti do večného života.
O to prosíme Teba,
ktorý pôsobíš vo všetkých časoch a na všetkých miestach, v spoločenstve s Otcom i Synom,
na veky vekov. Amen.